

ORTAÖĞRETİM TÜRK KÜLTÜRÜ VE MEDENİYETİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NDA YER ALAN KAZANIMLARIN KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

İlker ÖZDEMİR¹

Makale Bilgisi

DOI: 10.35379/cusosbil.1312240

Makale Geçmişi:

Geliş 09.06.2023

Kabul 01.08.2023

Anahtar Kelimeler:

Türk Kültürü,

Öğretim Programı,

Kültürlerarası İletişim,

Kültürlerarası Rekabet,

Kültür Aktarımı.

ÖZ

Türkiye Maarif Vakfı tarafından hazırlanan ve 2022 yılında yayımlanan "Ortaöğretim Türk Kültürü ve Medeniyeti Dersi Öğretim Programı"nın genel amacı, dersi alan uluslararası öğrencilerin kültürlerarası iletişim becerisini geliştirmektir. Program'ın felsefi zemini, Türk kültür ve medeniyetinin merkezde olduğu bir kültürlerarası iletişim sürecine yaslanmaktadır. Başka bir deyişle Program'ın temel iddiası, "kültürlerarasılık"tır. Kültürlerarası iletişim ise farklı kültürlerin etkileşimiyle eşit, özgürlükçü, anlamaya ve paylaşmaya dayalı ortak bir kültür inşa etme sürecine işaret etmektedir. Bu temel yaklaşımdan hareketle, söz konusu Program'da yer alan kazanımların öğrencilerin kültürlerarası karşılaştırma yapmasına zemin hazırlayıp hazırlamadığı incelenmelidir. Bu kapsamda çalışmanın amacı, "Ortaöğretim Türk Kültürü ve Medeniyeti Dersi Öğretim Programı"nda yer alan kazanımları, kültürlerarası iletişim yaklaşımı bağlamında incelemektir. Çalışmada "Program'da yer alan kazanımlar kültürlerarası iletişime zemin hazırlıyor mu?" sorusuna yanıt aranmıştır. Veriler, nitel içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiştir. Program'da yer alan kazanımlardan 101'inin Türk kültürü, 14'ünün kültürel farkındalık ve 12'sinin kültürlerarası iletişimle ilgili olduğu tespit edilmiştir. Sonuç bölümünde kültür aktarımı ile kültürlerarası iletişim arasındaki fark tartışılmıştır.

EXAMINING THE ACHIEVEMENTS IN THE HIGH SCHOOL TURKISH CULTURE AND CIVILIZATION COURSE CURRICULUM IN THE CONTEXT OF INTERCULTUREL COMMUNICATION

Article Info

DOI: 10.35379/cusosbil.1312240

Article History:

Received 09.06.2023

Accepted 01.08.2023

Keywords:

Turkish Culture,

Curriculum,

Intercultural Communication,

Intercultural Competition,

Cultural Transfer.

ABSTRACT

The general aim of the "High School Turkish Culture and Civilization Course Curriculum" prepared by the Turkish Maarif Foundation and published in 2022 is to improve the intercultural communication skills of international students who take the course. The philosophical ground of the program is based on an intercultural communication process in which Turkish culture and civilization is at the center. In other words, the main claim of the Program is "interculturalism". Intercultural communication, on the other hand, refers to the process of building a common culture based on understanding and sharing, which is equal, liberal, and based on the interaction of different cultures. Based on this basic approach, it should be examined whether the achievements in the said Program lay the groundwork for students to make intercultural comparisons. In this context, the aim of the study is to examine the achievements of the said Program in the context of intercultural communication approach. In the study, "Do the achievements in the Program lay the groundwork for intercultural communication?" is to search for an answer to the question. The data were analyzed by qualitative content analysis technique. It has been determined that 101 of the achievements in the Program are related to Turkish culture, 14 are related to cultural awareness and 12 are related to intercultural communication. In the conclusion part, the difference between cultural transfer and intercultural communication is discussed.

¹ Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, İletişim Fakültesi, ilkerozdemir@cu.edu.tr, 0000-0001-7148-1604

Alıntılanmak için/Cite as: Özdemir, İ. (2023). Ortaöğretim Türk kültürü ve medeniyeti dersi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımların kültürlerarası iletişim bağlamında incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32 (2), 602-614.

GİRİŞ

Geçmişten günümüze Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde çeşitli kurumlar etkin rol oynamıştır. Örneğin yurt dışındaki bazı üniversitelerde talep edenlere Türkçe öğretildiği gibi Yunus Emre Enstitüsü gibi çeşitli merkezler de bu taleplere karşılık vermektedir (Çağ ve Bölükbaş Kaya, 2021). Günümüzde, yurt dışında Türkçeyi yabancı dil olarak öğretme amacını taşıyan kurumlardan biri de Türkiye Maarif Vakfı'dır. Türkiye Maarif Vakfı'nın genel ağ adresinde yer alan bilgiye göre "17.06.2016 tarihli 6721 sayılı kanun ile kurulan Türkiye Maarif Vakfı, yurt dışında Türkiye Cumhuriyeti adına Millî Eğitim Bakanlığı dışında doğrudan eğitim kurumu açma yetkisine sahip tek kuruluştur" (TMV, 2022b). Vakıf, kurulduğundan bu yana yurt dışında çeşitli eğitim faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Türkiye Maarif Vakfı, 10 Ağustos 2022 tarihi itibarıyla 49 ülkede toplam 429 eğitim kurumuyla faaliyet yürütmektedir ve bu vakfa bağlı eğitim kurumlarındaki öğrenci sayısı 48.078'dir (TMV, 2022a).

Türkiye Maarif Vakfı bünyesindeki okullarda uluslararası öğrencilere Türkçe ve Türk kültürü dersleri verilmektedir. Bu kapsamda Vakıf'ta çeşitli öğretim programları ve materyaller geliştirilmiştir. Türkiye Maarif Vakfı tarafından geliştirilen ve yayımlanan programlardan biri de "İM-Ortaöğretim Türk Kültürü ve Medeniyeti Dersi Öğretim Programı"dır. Söz konusu Program, 2022 yılının Eylül ayında yayımlanmıştır. Program'da, Türkiye Maarif Vakfı'na bağlı ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören uluslararası öğrencilere verilecek "Türk Kültürü ve Medeniyeti Dersi"nin temel dayanakları, amaçları ve yaklaşımı yer almakta; ayrıca öğretim süreci planlanmaktadır. Program'ın temel yaklaşımı ve genel amaçlarında "kültürlerarası iletişim"den sıkça söz edilmektedir. Program'ın temel dayanakları şöyle açıklanmıştır:

Ortaöğretim Türk Kültürü ve Medeniyeti Dersi Öğretim Programı çerçevesinde uygulanacak Türk Kültürü ve Medeniyeti dersiyle hedef kitleye Türk kültürü ve medeniyetinin (sanat, edebiyat, tarih, coğrafya vb.) tanıtılması böylece kültürel öğrenme yoluyla kültürlerarası etkileşimin sağlanması amaçlanmaktadır. Program, bu yönüyle öğrencilere kültürlerarası boyutta hedef kültür ile kaynak kültür arasında ilişki kurma yeterliği kazandırmayı ve öğrencilerin kültürlerini muhafaza ederken bir diğer kültürün özellikleriyle tanışmasına aracılık etmeyi hedeflemektedir (TMV, 2022c, s. 7).

Yukarıdaki açıklamalardan Program'ın genel amaçlarında kültürlerarası iletişime kapsamlı bir yer verilmekle birlikte, Türk kültürü ve medeniyetinin merkezde yer aldığı bir kültürlerarası etkileşimin hedeflendiği anlaşılmaktadır. Ortaöğretim Türk Kültürü ve Medeniyeti Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

- 1) Türk kültürü ve medeniyetine dair unsurları tanımaları,
- 2) Türk kültürü ve medeniyetinin evrensel kültüre katkılarını fark etmeleri,
- 3) Türk kültürü ve medeniyetini kendi kültürleriyle ilişkilendirmeleri,
- 4) Kültürlerarası duyarlılığa ve kültürlerarası iletişim becerisine sahip olmaları,
- 5) Kültürlerarası bilinç ve yeterliğe ulaşmaları,
- 6) Kültürlerarasılık çerçevesinde üst düzey düşünme becerilerini geliştirmeleri amaçlanmaktadır (TMV, 2022c, s. 7-8).

Görüldüğü üzere birinci amaç, doğrudan Türk kültürünün tanıtımı; ikinci ve üçüncü amaç Türk kültürünün merkezde yer aldığı bir kültürlerarası karşılaştırma bilincini; dördüncü, beşinci ve altıncı amaç ise kültürlerarası iletişim yetisini geliştirmeyi içermektedir. Kısacası uluslararası öğrencilerin hem Türk kültürüyle tanışması hem de bu sayede kültürlerarası bir farkındalık kazanmaları, Program'ın genel amacı olarak belirginleşmektedir.

Program'ın temel felsefesinde ve genel amaçlarında kültürlerarası iletişim yaklaşımına sık sık gönderme yapılmakla birlikte ders kitabına kaynak teşkil edecek kazanımlarda kültürlerarası iletişime ne ölçüde yer verildiği, dolayısıyla Program'ın kültürlerarası iletişim yetisi kazandırmadaki rolü araştırmaya değer bir konudur. Bu bağlamda söz konusu program, doküman incelemesi yöntemiyle incelenmesi, kültürlerarası iletişime ve pedagojiye dayalı programların geliştirilmesine katkı sunabilir. Bu doğrultuda, konuyu açımlayabilmek için öncelikle dil ve kültür eğitimi bağlamında kültürlerarası iletişim kavramına değinmekte yarar vardır.

KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM VE PEDAGOJİ

Kültürlerarası iletişime ilişkin alan yazınında çeşitli tanım ve değerlendirmeler bulunmaktadır. Bunlar, kültürlerarası iletişimin farklı yönlerine ışık tutmaktadır. Mutlu (2017, s. 229), kültürlerarası iletişimi farklı kültürlerin ya da bir kültür içinde yer alan alt kültürlerin arasındaki etkileşim şeklinde tanımlarken Öcal (2022) kültürlerarası iletişimin sonucunda ortaya çıkan ortak kültüre mercek tutmaktadır: "Kültürlerarasılık, özünde, birden fazla kültürün çok farklı nedenlerle ve koşullarda etkileşime geçmeleriyle, birbirlerinden kültür öğeleri almaları ve alınan bu öğelerin zamanla -alan kültürün- kendi kültürlerine ait öğeler olması şeklinde ifade edilebilir"

(Öcal, 2022, s. 25). Kültürlerarası iletişim disiplininin kurucuları arasında yer alan Hall (1959, s. 117) “Kültür iletişimidir.” diyerek her kültürün diğer kültürlerle açık olduğunu, eş deyişle her kültürün doğası gereği kültürlerarası olduğunu anlatmaktadır. Benzer bir biçimde Bauman (2020, s. 64) kültürlerarası iletişimi, kültürel yaratıcılığın üretken bir kaynağı olarak ele almaktadır.

Farklı kültürlerden gelen insanların etkileşimde bulunmalarıyla, birbirlerine mesaj göndermeleri ve almaları ve anlam yaratma, anlamları ortak kılma çabaları kültürlerarası iletişim olarak tanımlanabilir. Farklı kültürlerden gelen insanlar arasında gerçekleşen iletişimi anlamak, açıklamak ve iletişim süreçleri ile ilgili tahminlerde bulunmak ise kültürlerarası iletişim çalışmalarının amaçları arasındadır (Kartarı, 2001, s. 23). Kısacası kültürlerarası iletişim, farklı kültürlerin karşılaşmasıyla yaşanan kültürel etkileşim ve değişimi içeren ve dolayısıyla kültür aktarımı ve kültürlerarası karşılaştırmalar (cross-cultural studies) çalışması değil, daha çok gündelik hayat içerisinde farklı kültürel gruplara mensup olan insanların arasındaki etkileşime odaklanan çok boyutlu bir kavramdır. Farklı kültürler arasında kurulan iletişim anlamında kullanılan kültürlerarası iletişim; bu insanların birbirlerine duygularını, düşüncelerini, bilgilerini, sembollerini ve benzerlerini eşit bir biçimde aktardıkları süreçleri işaret etmektedir. Bu yönüyle kültürlerarası iletişim, kişinin kendi kültürünü mutlakaştırıp öteki kültür(ler)i olumsuzladığı kutuplaşmış iletişimin de karşıtıdır.

Kültürlerarası iletişim, insanın anlam arayışıyla yakından ilişkili bir kavramdır. Öyle ki kendi kültürünün dışına çık(a)mayan, öz kültürünün kültürler içinde bir kültür olduğunu fark edemeyen insanın öncelikle bizzat kendi kültürünü anlamakta güçlük çekeceği söylenebilir. Çünkü karşılaştırma ve ilişkilendirme, anlamaya zemin hazırlayan temel bilişsel beceriler arasındadır. Benzerlik ve farklılıkları belirginleştirmek, insanın anlama yöntemlerindedir. Dolayısıyla anlamak için insanın içine doğduğu kültürün dışına çıkması, yeni kültürlerle karşılaşması, Kanatlı'nın deyişiyle (2018, s. 55) başkayla buluşması ve başkaya bulaşması gerekir. Başka kültürlerle buluşma, insanın kendi kültürüne ayna tutmasına, kendine dışarıdan bakmasına fırsat yaratır. Nitekim Göker (2022, s. 91) başkalarıyla iletişim kurmanın salt bir ileti alışverişi olmadığını, bu yolla toplumsallaşmanın ve anlamın inşa edildiğini vurgulamaktadır. Özdemir de (2011, s. 34) kültürlerarasılığın ötekini anlama çabasıyla yakından ilişkili olduğunu belirtmekte ve kültürlerarası iletişimin temel amacının diğer kültürü tanıma, anlama ve farklı kültürle diyaloga girmek olduğunu ifade etmektedir. Farklı kültürlerle sahip bireylerin sağlıklı bir iletişim kurması, “öteki”nin kültüründe iletişimsel davranışları düzenleyen kuralların bilinmesini, etkileşimsel engelleri önlemeyi sağlayacak bir iletişim kültür yetisini öngörür. “Öteki, kendini benim yerime koyarak beni anlar, ben de kendimi onun yerine koyarak iletişimimi beni anlamasını sağlayacak şekilde düzenleyebilirim” (Bourse ve Yücel, 2021, s. 79). İletişim tarzlarını bilmek ve bununla birlikte saygı göstermek, kültürlerarası iletişimin ilk aşamasıdır. Sonrasında farklı bir tarzda aktarılan iletiyi anlama çabası ve son aşamada ise iletişim tarzını bağlama uydurmak ve yavaş yavaş “öteki”nin tarzıyla iletişim kurmayı öğrenmek gelir (Bourse ve Yücel, 2021, s. 172). Kültürlerarası iletişim yaklaşımına göre ötekinin kültürü her koşulda kabul edilmeyebilir, ancak ötekinin kültürüne her koşulda saygı duyulmalı ve o kültür her koşulda anlaşılmalı çalışılmalıdır. Dolayısıyla kültürlerarası iletişim becerisinin geliştirilmesi, birbirini anlama çabası ile birlikte bu anlamının sonucunda ortak anlam inşa edilmeyi de işaret eder. Kısacası kültürlerarası iletişim, başka kültürler aracılığıyla hem öz kültüre hem de farklı kültürlerle ayna tutan paylaşımcı bir anlam inşa etme sürecini ortaya koymaktadır.

Gittikçe karmaşıklaşan siyasal süreçlerin de etkisiyle zamanımızda kültürlerarası iletişimin önemi günden güne artmaktadır. Nitekim Özdemir (2022, s. 197), etnik ve dinsel ayrımcılığın can alıcı bir sorun hâline geldiği ve bununla birlikte otoriter eğilimlerin de güç kazandığı günümüzde diyalogun giderek daha fazla önem kazandığını ve kültürlerarası iletişim öğretisinin geliştirilmesine acil ihtiyaç duyulduğunu ifade etmektedir. Ekmekçi ve Aydın Varol ise (2021, s. 28) küreselleşmenin yanı sıra özellikle uluslararası göç olgusunun yarattığı ekonomik, politik, demografik, sosyal ve kültürel etkilerin kültürlerarası iletişimi kaçınılmaz kıldığını belirtmektedir. Kültürel farklılıkların günümüz dünyasında her geçen gün daha fazla öne çıktığını belirten Aksoy (2016), özellikle ülkeler arasında, zorunlu ya da gönüllü olarak yaşanmakta olan yoğun göç hareketlerinin insanların kültürel farklılıkları tanımlarını, anlamalarını ve davranış repertuarlarını geliştirmelerini gerektirdiğini vurgulamaktadır. Kısacası kültürlerarası iletişim, günümüz dünyasında üzerinde yoğunlukla çalışılması gereken temel bir disiplin ve bununla ilgili olarak geliştirilmesi gereken bir temel beceri hâlini almaktadır.

Kantemur ve Nahya'ya göre (2022, s. 231), ilkesel anlamda kültürlerarası iletişim, bir kültürün diğer kültürlerle üstünlük kurduğu sömürgeci bir yaklaşıma değil, eşit ve özgür bir anlam inşa etme sürecine göndermede bulunur. Göker'e göre ise (2022, s. 93) kültürlerarası iletişim, eşitsizliklerin ve güç dengesizliklerinin iletişimsel boyutlarına ve farklılıklarıyla birlikte var olabilmeyi sağlayan bir etkileşim imkânına odaklanmaktadır. Benzer bir biçimde Özdemir de (2011, s. 34) kültürlerarası iletişimin ortak anlayış, birlikte barış içinde yaşama, demokratik bir toplum olma ve insan haklarına dayalı eşitlikçi ve özgürlükçü bir dünya tasarımı geliştirmede önemli bir kuramsal dayanak

noktası olduğunu belirtmektedir. Buna karşın birinin kendi grubunu ya da kültürünü her şeyin merkezi olarak görmesi ve diğer grupları kendi grubunu referans alarak yerleştirmesi ve değerlendirmesi (Sumner, 1940, s. 13; Paul, 2008, s. 465) anlamında etnik merkezci tutumlar öne çıktığında ve bunun sonucunda kendi kültürümüzü ve kimliğimizi üstün ve erdemli olarak görmeye başladığımız ve sahip olduğumuz değerleri evrensel olarak herkes için geçerli değerler olarak algıladığımız ve kendi grubumuza yönelik yanlı bir tutum sergilediğimiz zaman, bu tutumlar kültürlerarası iletişimin gelişmesine engel olur. Buna karşın kültürel görelilik ötekileri kendi referans çerçevemizden değil, dâhil oldukları kültür ve gruplar bağlamında ele almak demektir ki, ötekileri kendi referans çerçevemizi kullanarak anlayamayacağımız açıktır (Gudykunst, 2015, s. 142). Öte yandan kendi kültürümüzü merkeze alan önyargılara sahip olmak ve bu önyargılarla hareket etmek kendilerine karşı önyargılı olduğumuz gruplarla kurduğumuz iletişim biçimlerini olumsuz yönde etkilemektedir (Ruscher, 2001, s. 2-3). Önyargılı ve etnik merkezci iletişim bir bakıma farklı kültürel kimliklere sahip insanlardan kendi dillerini değil sizin dilinizi kullanmalarını istemek demektir. Kültürel farklılıkların kabullenilmediği ve kendi kültürü ile eşit görülmediği durumlarda, Selami Sargut'un işaret ettiği gibi (2001, s. 58), insanın kendi kültürünü ve kültürel deneyimini başka kültürlerle yansıtarak egemen kılmaya çalışması durumu ortaya çıkmaktadır. Bu geniş ufuklu olmak değil kendi kültürüne kapanan dar bir bakış açısına sahip olmak anlamına gelir. Dar görüşlülük ya da taassup (fanatizm, bağnazlık) diye anılan bu yaklaşım,² kişinin yalnızca içinde yaşadığı kültürün simge ve değerlerinden yola çıkarak başka kültürleri anlamaya çalışmasına ya da yargılamasına neden olduğundan insanlar ve farklı kültürler arasında sağlıklı ilişkilerin oluşmasına, iletişim kopukluklarına ve kültürel çatışmalara yol açmaktadır. "Söz konusu dar görüşlülük tuzağına düşmüş kişiler, başka insanların farklı çalışma ve yaşama biçimleri olabileceğini kavrayamamakta, bu farklılıkların ciddi sonuçlar yaratabileceğini de görememekteyiz. Birçok çelişki, anlaşmazlık ve çatışmanın temelinde bu kültürel dar görüşlülük" vardır (Sargut, 2001, s. 58). Kültürlerarası iletişim, etnik merkezci tutumu değil, kültürel göreliliği ve kültürler arasında eşitlik temeline ve karşılıklılığa, yani karşılıklı etkileşime dayalı bir iletişimi esas alan tutumları ön gerektirir. Kültürlerarası iletişim farklılıklara sahip insanların birbirini anlayarak bir arada uyumlu bir biçimde yaşamasını, önyargılı ve basmakalıp düşüncelerden uzaklaşarak inceleme ve araştırmaya dayalı bilgiyi öne almasını, yerel ve dar ufuklu değil, daha evrensel nitelikte düşünmeye ve davranmaya başlamasını, dolayısıyla da demokrasi bilincinin gelişmesini hedefler (Özdemir, 2011, s. 37-38).

Kültürlerarası iletişim disiplininin önemli bir bölümünü de kültürlerarası eğitim çalışmaları ve kültürlerarası pedagoji³ oluşturur ve asimilasyonist eğitim modellerine ve ayrımcılığa karşı çıkan kültürlerarası eğitim çalışmalarının temel amacı, kültürlerarası iletişimi destekleyici ortamların geliştirilmesidir.⁴ Kültürlerarası eğitim çalışmaları, farklılıkları inkâr etmeden bir arada yaşama ülküsünü geliştirmeyi ve zihinsel yapının bu bağlamda yeniden yapılandırılması için gerekli koşulları yaratmayı amaçlayan teori ve uygulamaları kapsar (İra, Uylas ve Erkilic, 2021, s. 170). Azınlık veya çoğulcu kültüre sahip bireylerin kendi kişisel varlıkları ile kültürel varlıklarını koruması, toplum içinde saygı görmesi, yaşamını ideal seviyede sürdürebilmesi, çatışmaların önlenmesi, çözüm becerilerinin geliştirilmesi, bireyin uyum ve saygı kapsamında yaşamını idame ettirmesinde kültürlerarası eğitimin önemli bir etken olduğu düşünülmektedir (Nayir ve Sarıdaş, 2020, s. 774). Bu bağlamda kültürün teklifi değil çok-kültürcü bir yaklaşımla birlikte kültürel görecelilik (relativizm) dediğimiz kültüre bağımlı inanç ve ilkelerin

² Dar görüşlülük, burada "parochialism" sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır. Dar görüşlülük; yaşamda başka yollar ve yöntemler olabileceğini göz ardı eden, bunlarla da sonuç alınabileceğini ciddiye almayan görüşleri ifade etmektedir. Bu bağlamda bir kültürden diğer kültüre değişen öğeler olduğu gibi tüm insanlığın malı olan evrensel kültürel öğeler olduğuna da hatırlatmak gerekir. Farklılıklarımız doğal ve dolayısıyla değişmez/mutlak farklılıklar değil kültürel farklılıklardır.

³ Kültürlerarası pedagoji çalışmaları kültürlerarası pedagojiyi ortak özelliklere dayalı kültürlerin anlaşmasını sağlamaya çalışan toplumun bütün üyelerine yönelik *klasik kültürlerarası pedagoji*, insanların kültürlerine göre ayrılmasına karşı çıkan *ayrımcılık karşıtı pedagoji* ve habitus, sembolik şiddet ve benzerini öne alan *kolektif aidiyetler pedagojisi* olarak sınıflanmaktadır (Bkz. Nohl, 2009). Burada klasik pedagojik yaklaşımlar kültürel kimliğin otantikliğine ricat etmekle ve dolayısıyla kültürlerarası değil, kültür merkezli olmakla eleştirilmektedir ki, bunu incelediğimiz öğretim programının çıktılarında da görmekteyiz.

⁴ Kültürlerarası iletişim yeterliliğinin (intercultural competence/intercultural communicative competence) geliştirilmesi için kültürlerarası eğitim çalışmaları kültürlerarası iletişimle ilgili yaklaşımların en çok üzerinde durduğu konulardan birisi olup bu konuda değişik yaklaşımlar geliştirilmiştir. Ancak, bu alanda geliştirilen yaklaşımların neredeyse tamamı kültürlerarası iletişim alanında egemen olan kültürlerarası yönetim yaklaşımlarına aittir. Bu yaklaşımların geliştirdiği önerilerin temelinde ise, kültürlerarası farklılıkları yönetmek amacı egemen olup, öneriler bu amaca hizmet etmek için geliştirilmektedir. Bu çalışmada kültürlerarası iletişim yeterliliği kültürlerarası yönetim yaklaşımlarının belirlediği iş ve üretim odaklı bir çerçevede değil eleştirel bir perspektifle ortak mülkümüz olan dünyada bir arada barış ve huzur içinde yaşamın yol ve yöntemlerini aramak ekseninde ele alınmaya çalışılmıştır. Burada amaç farklılıklarımızla bir arada barış içinde yaşamak için diyalog ilkesinden sapmadan birtakım öneriler geliştirme ve bunun için dikkat edilmesi gereken hususlara işaret edebilme çabasıdır. Bu çerçevede ana ilkimiz sahibi anlamda bir iletişimin temelini anlama ve anlaşma, bir araya getirme ve anlamları ortak kılma çabası olduğu ve iletişimin yönetim için bir araç konumuna indirgenmemesi gereğidir.

evrensel olmadığını, zamana bağımlı olduğunu, topluluktan topluluğa, insandan insana değişebileceğini vurgulayan kültürel çalışmalar yaklaşımı, kültürlerarası iletişim eğitimi yaklaşımları içinde vazgeçilmez bir başlangıç noktasıdır.

Allport (2016, s. 270), önyargının kökünü kurutma programlarının çoğunun “ne kadar tanınırsa insana o kadar az düşmanlık hissedilir” varsayımına dayandığını belirtir ve kültürlerarası eğitim çabasının büyük bir bölümünün önyargıyı azaltmaya çalıştığını ifade eder. Kültürlerarası eğitim, hem dış gruplarla ilgili bilgi edinmenin hem de tanışıklığın düşmanlığı azalttığı varsayımına dayanır. Alport (2016, s. 309), kültürlerarası pedagojinin temel yaklaşımını şu kısa öyküyle açıklar:

— *Oradaki adamı görüyor musun?*

— *Evet. Ondan nefret ediyorum*

— *Ama onu tanıyorsun*

— *İşte bunun için ondan nefret ediyorum.*

Arnd-Michael Nohl’a (2009) göre, dört ayrı toplum varsayımına dayanan dört ayrı kültürlerarası pedagoji yaklaşımı bulunmaktadır: i) asimilasyonist eğitim, ii) klasik kültürlerarası pedagoji, iii) ayrımcılık karşıtı pedagoji ve iv) kolektif aidiyetler pedagojisi. Çocukların eksikliklerini tamamlamaya ve onları kültürel standartlara uydurmaya çalışan asimilasyonist eğitim, “bizim kültürümüz”ün sabit olduğu ve sorgulanmadığı, toplumsal istikrarın türdeş değer ve normlarla garanti altına alındığı bir toplum modeline dayanır. Toplumun farklı kültürlerden müteşekkil olduğu varsayımına dayanan klasik kültürlerarası pedagoji, hiçbir kültürün birbirinden üstün olmadığını ve çocukların bu çeşitlilik içinde yetiştirilmesi gerektiğini ileri sürer. Ayrımcılık karşıtı pedagoji ise klasik kültürlerarası pedagojinin farklılıkları temel alan yaklaşımına itiraz eder ve farklılıkların idrak ve konu edilmesinin çoğu kez kurumsal ayrımcılığa yol açtığını iddia eder. Kolektif aidiyetler pedagojisi ise sadece etnik kökenler arasında değil; örneğin kuşağa, cinsiyete özgü, bölgesel ve diğer kolektif farklılıklar arasında da bir kültürlerarası etkileşimin olması gerektiğini ileri sürer. Söz konusu yaklaşımlardan asimilasyonist eğitim yaklaşımı, salt bir kültürün üstünlüğünü benimseyerek öğrencileri edilgenleştiren bir yaklaşım olduğu için eleştirilmekte ve günümüzde daha eşitlikçi yaklaşımlar ön plana çıkmaktadır.

Yukarıdaki görüş ve değerlendirmelerden hareketle kültürlerarası iletişimin ve pedagojinin temel dayanak noktaları, aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Kültürlerarası iletişim hem farklılıkların hem de benzerliklerin anlaşılmasına hizmet ederek hiçbir kültürün mutlak olmadığını, her kültürün doğası gereği değişken, geçirgen ve kültürlerarası olduğunu duyumsatır.

- Kültürlerarası iletişim çalışmaları, hiçbir kültürün üstün kültür olmadığı gerçeğinden hareket eder. Bu bağlamda kültürlerarası iletişim, aynı zamanda bir eşitlik çağrısıdır.

- Kültürlerarası iletişim, ortak anlam ve birlikte yaşama arayışına göndermede bulunur. Bu arayış aynı zamanda küresel bir barış talebi şeklinde de yorumlanabilir.

- Kültürlerarası iletişim, önyargı ve kalıp yargı gibi iletişim engellerinin ortadan kalkmasına zemin hazırlar.

Kültürlerarası iletişim yargılamaya değil, anlamaya; rekabete değil iş birliğine odaklanır.

- Anlayış, barış ve eşitliği hedefleyen kültürlerarası iletişim, köklü toplumsal sorunların çözümünde diyaloga dayalı bir çözüm önerisi sunar.

Kültürlerarası iletişim, eşitlikçi bir tavra sahip olmakla yakından ilişkilidir. Bizden olmayan anlamında öteki olarak tanımladığımız insanlar ile olan ilişkilerle ilgilenen kültürlerarası iletişim kendi kültüründen olmayan yabancıları/ötekini kültürel bir nesne olarak değil, özne olarak algılayabilme becerisine sahip olmayı ön gerektirir. Görüldüğü üzere kültürlerarası iletişim, tek sesliliği değil çok sesliliği; üstenci bir hoşgöründen çok paylaşımcı bir eşgörü; kutuplaşmayı ve ayrılığı değil ortaklığı ve iş birliğini hedeflemektedir. Bunun için de en temel yönelim kültürlerarası etkileşime: yeni kültürlere açık bir zihniyete sahip olmaktır (Langer, 1989, s. 34). Kültürlerarası iletişim, kültürel ve dilsel hiyerarşilerin ortadan kaldırılmasına ve bir yaklaşım olarak sosyal çeşitliliğin ve çoğulculuğun teşvik edilmesine atıfta bulunmaktadır (Barret, 2013). Bu hedeflerin gerçekleştirilebileceği alanlardan biri de eğitimidir. Okul, kültürlerarası iletişim için önemli bir olanaktır. Ne var ki Kantemur ve Nahya (2022, s. 231), eğitimin kültürlerarası karşılaşmalar kadar kültürlerarası karşılaşmaların da sıkça yaşandığı bir uzam olduğunu belirtmektedir. Başka bir deyişle eğitimde kültürlerarası iletişim kadar kültürlerarası rekabete de rastlamak olanaklıdır. Bu bağlamda mevcut eğitim uygulamalarının kültürlerarası iletişimi önceleyip öncelemediği incelenmelidir. Bu bağlamda öğretim programları, ders kitapları ve öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarının “kültürlerarası iletişim” bağlamında incelenmesi, eşitlikçi, barışçı, uzlaşıcı ve iş birliğine dayalı bir eğitim olanağına katkı sunabilir. Farklı kültürlerin buluşmasının doğal ortamı olarak dil ve kültür derslerinin de kültürlerarası iletişimin gelişimine katkı sunması beklenir. Bu kapsamda yukarıda bahsedilen, yurt dışında yaşayan ortaöğretim düzeyinde eğitim gören yabancı uyruklu öğrencilere göre hazırlanmış olan Türkiye Maarif Vakfı’nca

geliştirilmiş “Ortaöğretim Türk Kültürü ve Medeniyeti Dersi Öğretim Programı” da kültürlerarası iletişim bağlamında incelenmelidir.

ÇALIŞMANIN AMACI

Kültürlerarası iletişim, farklı kültürlerin etkileşimiyle eşit, özgürlükçü, anlamaya ve paylaşmaya dayalı ortak bir kültür inşa etme sürecine işaret etmektedir. Bu temel yaklaşımdan hareketle, söz konusu Program’da yer alan kazanımların öğrencilerin kültürlerarası karşılaştırma yapmasına zemin hazırlayıp hazırlamadığı incelenmiştir. Çünkü program, “kültürlerarasılık” iddiasından beslenmektedir. Bununla birlikte dersin hedef kitlesi yabancı uyruklu öğrenciler olduğu için söz konusu programın kültürlerarasılık bağlamında incelenmesi hem doğal hem de zorunludur. Bu çalışmanın amacı, uluslararası öğrencilerin kültürlerarası iletişim yetisini geliştirmeyi hedefleyen “Ortaöğretim Türk Kültürü ve Medeniyeti Dersi Öğretim Programı”nda yer alan kazanımları, kültürlerarası iletişim bağlamında incelemektir. Çalışmada “Program’da yer alan kazanımlar kültürlerarası iletişim ve etkileşime zemin hazırlıyor mu?” sorusuna yanıt aranmıştır. Çalışmanın sonucunda kültürlerarası iletişim ile kültür aktarımı ayrımı ele alınmış ve “Nasıl bir kültürlerarası iletişim eğitimi?” sorusu tartışmaya açılmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Ortaöğretim Türk Kültürü ve Medeniyeti Dersi Öğretim Programı’nda yer alan kazanımları kültürlerarasılık bağlamında incelemeyi hedefleyen bu çalışma, nitel modelde, durum desenindedir. Çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır.

Doküman analizi, basılı ve elektronik materyaller olmak üzere tüm belgeleri sistematik bir biçimde incelemeye ve değerlendirmeye yarayan bir yöntemdir (Kıral, 2020, s. 173). Çalışmada bir öğretim programı incelendiği için doküman analizi yönteminin kullanılmasına karar verilmiştir.

İnceleme Nesnesi

Türkiye Maarif Vakfı tarafından 2022 yılının Eylül ayında yayımlanan ve MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca 05.09.2022 tarihinde ilgili ülkelerde uygulanmasının uygun olduğu mütalaa edilen “İM-Ortaöğretim Türk Kültürü ve Medeniyeti Dersi Öğretim Programı”nda yer alan kazanımlar, araştırmanın inceleme nesnesini oluşturmaktadır. Program’da tematik bir yaklaşımla hazırlanmış 127 kazanım yer almaktadır (TMV, 2022c, s. 17-26). Çalışmada söz konusu kazanımların tamamı incelenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Program, 01.11.2022 tarihinde <https://turkiyemaarif.org/post/242-im-ortaogretim-turk-kulturu-ve-medeniyeti-dersi-ogretim-programi-2238?lang=tr> genel ağ adresinden indirilmiştir. Program’daki kazanımlar, nitel içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiş ve yorumlanmıştır.

İçerik analizi; bir veya birçok metnin sistematik olarak kavramsallaştırılıp çözümlenmesini kapsamaktadır (Kızıltepe, 2017). Bu doğrultuda içerik analizinde veriler, tema ve kategoriler çerçevesinde sınıflandırılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu çalışmada da araştırmacı tarafından kazanımlara yönelik tema ve kategoriler belirlenmiştir. Söz konusu tema ve kategoriler, kazanımlar incelenirken araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Bu tema ve kategorilerin kazanımlarla örtüşüp örtüşmediği, aynı zamanda bir alan uzmanı tarafından da incelenmiştir. Veriler, tablolar aracılığıyla gösterilmiş ve yorumlanmıştır.

BULGU VE YORUMLAR

Ortaöğretim Türk Kültürü ve Medeniyeti Dersi Öğretim Programı’nda 127 kazanım yer almaktadır. Bu kazanımlar, “Kültürel Farkındalık”, “Türk Kültürü” ve “Kültürlerarası İletişim” başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Kültürel farkındalık temasıyla ilişkili kazanımlar, Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1. Kültürel Farkındalık Kapsamındaki Kazanımlar

Kültürel kavramlarla ilişkili kazanımlar	Kültür ve medeniyete ilişkin kavramları olay ve olgular üzerinden tartışır.
	Kültür ve medeniyete ilişkin temel kavramları açıklar.
	Bayram ve kutlamaların sosyokültürel işlevini açıklar.
	Dinin inanç ve ritüellere etkisini açıklar.
	Sosyal ilişkilerde sofrada adabının önemini fark eder.
	Sofra kültürünü kendi yaşamından örnekendirerek açıklar.
	Geleneklere/özel günlere ilişkin uygulamaları toplumsal önemi bakımından değerlendirir.
	Kütüphaneler ve kiraathanelerin sosyokültürel işlevlerini değerlendirir.

Sosyal yaşamda kültürün rolü ile ilgili kazanımlar	Mevsim ve şenlikler arasındaki doğal ilişkiyi örneklerle açıklar.
	Müzelerin bir kültürü tanımadaki gerekliliği ve önemini açıklar.
	Sosyal yaşamın mimariye etkisini açıklar.
	Toplumsal hayatı düzenleyen inanç/değer/normları belirler.
	Vakıfları sosyokültürel işlevleri bakımından değerlendirir
	Yardımlaşma ve dayanışmanın sosyokültürel işlevini fark eder.

Kültürel farkındalık teması, genel anlamda kültürün tanımlanması, açıklanması ve toplumsal yaşamdaki etkilerinin değerlendirilmesiyle ilişkilidir. Tablo 1’de görüldüğü gibi Program’daki kazanımlardan 14’ü öğrencilere kültürel farkındalık kazandırmayı hedeflemektedir. “Kültür ve medeniyete ilişkin temel kavramları açıklar.” ve “Kültür ve medeniyete ilişkin kavramları olay ve olgular üzerinden tartışır.” kazanımları kültür ve medeniyet kavramlarının tanımlanması ve açıklanmasıyla ilgilidir. Tablo 1’deki diğer kazanımlar ise kültürel öğelerin toplumsal yaşamdaki etkisine yöneliktir. Bu kazanımlarla öğrencilerin kültürün ne olduğunu, sosyal yaşamdaki yeri ve etkisini anlaması beklenmektedir.

Kültür aktarımı temasıyla ilişkili kazanımlar, Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2. Kültür Aktarımı Kapsamındaki Kazanımlar

Türkiye ile ilgili kazanımlar	Türkiye’deki bilim hayatıyla ilgili gelişmeleri takip eder.
	Türkiye’deki bilim kurumlarının faaliyetlerini değerlendirir.
	Türkiye’de bilimsel çalışmalar yapan kurumları tanıır.
	Türkiye’nin dünya haritası üzerindeki konumunu seçer.
	Türkiye’nin fiziki, siyasi ve ekonomik özelliklerini bilir.
	Türkiye’nin önemli şehirlerini tanıır.
	Türkiye’nin bölgesel öneminin farkına varır.
	Türkiye’nin küresel öneminin farkına varır.
	Türkiye’deki toplumsal yaşama ilişkin temel bilgileri özetler.
	Türkiye’deki nüfus dağılımı ile ekonomik çeşitliliği ilişkilendirir.
	Türkiye’deki çalışma hayatını yönlendiren dinamikleri tanıır.
	Türkiye’nin spora verdiği önemi bilir.
	Türkiye’nin sporcuya verdiği önemi sportif imkânlar bakımından yorumlar.
	Yükseköğretimde uluslararasılaşmada Türkiye’deki üniversitelerin işlevini fark eder.
	Türkiye yükseköğretimini sunduğu imkânlar bakımından değerlendirir.
	Türkiye’deki üniversiteler hakkında araştırma sonucunda elde ettiği bilgileri paylaşır.
	Türkiye’deki turizm çeşitliliğini bilir.
	Türkiye’de turizm imkânlarının farkına varır.
	Türkiye’de turizm hakkında araştırma sonucunda elde ettiği bilgileri paylaşır.
	Türkiye hakkında yapılan tanıtım etkinliklerine katılır.
	Türkiye’nin tarihî değere sahip varlıklarını tanıır.
	Türkiye’de seçtiği bir turizm varlığı hakkında araştırma sonucunda elde ettiği bilgileri paylaşır.
	Türkiye’ye ulaşım yolları ve araçların sınıflandırarak açıklar.
	Türkiye’nin konaklama çeşitliliğini sınıflandırarak açıklar.
	Türkiye’nin kültürel diplomasi faaliyetini yürüten kurumları tanıır.
	Türkiye’nin kültürel diplomasi faaliyeti yürüten kurumların uygulamalarına örnekler verir.
	Türkiye’nin kültürel diplomasi faaliyeti yürüten kurumlarını çalışma alanları bakımından değerlendirir.
	Türkiye’nin uluslararası göç meselesine yaklaşımını örneklerle açıklar.
Türkiye’nin kültürlerarası duyarlılığa yaklaşımını örneklerle açıklar.	
Türkiye’ye yönelen tarihsel göç akışını mevcut durumdan hareketle tartışır.	
Anadolu’nun medeniyet tarihindeki önemini fark eder.	
Anadolu medeniyetlerinin insanlığa olan katkısını örneklerle açıklar.	
Göç hareketlerinin güzergâhı bakımından Anadolu’nun önemini fark eder.	
Türk mutfağına özgü lezzetleri Anadolu’nun coğrafi özellikleriyle ilişkilendirerek açıklar.	
Türk tarihinin dönemlerini belirgin özellikleriyle açıklar.	
Türk devletlerini yönetim anlayışı bakımından analiz eder.	
Türk aile yapısının temel özelliklerini açıklar.	
İslam dininin Türk toplumu için önemini açıklar.	
Türklerin günlük rutinlerinin farkına varır.	
Türklerin günlük yaşamı konusunda araştırma sonucunda elde ettiği bilgileri paylaşır.	
Türlere özgü zanaatlar konusunda araştırma sonucunda elde ettiği bilgileri paylaşır.	
Türk mutfağından lezzetlere örnekler verir.	
Türk mutfağını çeşitlilik açısından yorumlar.	
Türk mutfağından bir yemeğin/içeceğin/ tatlının tarifini verir.	
Türk mutfağındaki yöresel lezzetlere örnekler verir.	
Türk kahvaltısının sosyokültürel işlevini açıklar.	

Türk kültürü ile ilgili kazanımlar	Türklerin sofrâ kültürünü bilir.
	Türklerin inanç ve ritüeller bağlamında dünya kültürel mirasına katkılarını tanıır.
	Türlklere ait bir kutlama/gelenek/inanç/ değerler konusunda araştırma sonucunda elde ettiği bilgileri paylaşır.
	Türlklere özgü gelenek-göreneklerin zaman içerisindeki güncelliđini analiz eder.
	Türklerin millî ve dinî bayramlarından örnekler verir.
	Türlklere ait bir şenlik hakkında araştırma sonucunda elde ettiği bilgileri paylaşır.
	Türlklerde sosyal ilişkileri belirleyen değerleri/inançları açıklar.
	Türlklerde dayanışma kültürü konusunda araştırma sonucunda elde ettiği bilgileri paylaşır.
	Türlklerde vakıf kültürünün özelliklerini tanıır.
	Türklerin sosyal dayanışmasını temsil eden kurumları tanıır.
	Türklerin sosyal dayanışmasını temsil eden kurumların faaliyetlerini araştırıp sunar.
	Türklerin sosyal dayanışmasını temsil eden kurumları faaliyetleri açısından değerlendirir.
	Türkçenin dil ailesini Türk dili tarihine göre analiz eder.
	Türkçenin, küresel ölçekte konuşulma alanlarını bilir.
	Türklerin sözlü edebiyatına özgü türleri tanıır.
	Türklerin sözlü edebiyat geleneğinin toplumsal işlevini fark eder.
	Türk edebiyatından seçtiği bir eseri dönemi açısından değerlendirir.
	Türk edebiyatı dönemlerini temsil eden bir isim ve eseri hakkında bilgi verir.
	Türk müziğinin özelliklerini belirler.
	Geleneksel Türk çalgılarını ayırt eder.
	Seçtiği bir Türk müzisyen hakkında araştırma sonucunda elde ettiği bilgileri paylaşır.
	Türk halk oyunlarını tanıır.
	Türk görsel sanatının özelliklerini belirler.
	Türk görsel sanatını örneklendirerek ana hatlarıyla anlatır.
	Geleneksel Türk süsleme sanatlarından seçtiği bir eseri ve sanatkarını tanıtır.
	Geleneksel Türk süsleme sanatlarına uygun tasarımlar yapar.
	Türk tiyatro geleneğinin belirgin özelliklerini bilir.
	Türk sinema geleneğini, Türk filmlerinden örnekler vererek açıklar.
	Seçtiği bir Türk dizisine/ filmine yönelik görüşlerini bildirir.
	Geleneksel Türk mimarisinin özelliklerini belirler.
	Türk evinin yapısı ve özellikleriyle sosyokültürel durumlar arasında ilişki kurar.
	Türk İslam mimari geleneğini açıklar.
	Türk İslam mimari geleneğinde eser vermiş bir mimar ve eseri hakkında araştırma sonucunda elde ettiği bilgileri paylaşır.
	Tarihî Türk şehir mimarisinin özelliklerini belirler.
	Çağdaş Türk şehir mimarisinin özelliklerini belirler.
	Tarihî Türk şehir mimarisi ile çağdaş Türk şehir mimarisini karşılaştırır.
	Türklerin sosyal bilimlere katkılarını ana hatlarıyla açıklar.
	Türklerin sosyal bilimlere katkılarından örnekler verir.
	Türklerin sosyal bilimlerde yaptığı çalışmalarını alana katkısı yönünden değerlendirir.
	Türklerin fen bilimlerine katkılarını ana hatlarıyla açıklar.
Türklerin fen bilimlerine katkılarından örnekler verir.	
Türklerin fen bilimlerinde yaptığı çalışmalarını alana katkısı yönünden değerlendirir.	
Türklerin sportif başarılarını örnekler vererek açıklar.	
Geleneksel Türk sporlarını tanıır.	
Geleneksel Türk sporları hakkında araştırma sonucunda elde ettiği bilgileri paylaşır.	
Geleneksel Türk oyunlarının özelliklerini açıklar.	
Geleneksel Türk oyunları hakkında araştırma sonucunda elde ettiği bilgileri paylaşır.	
Tarihsel süreç açısından Türk eğitim sistemini açıklar.	
Türk eğitim sisteminin özelliklerini ana hatlarıyla açıklar.	
Bilimsel etkinlikler için gönüllü projeler hazırlar.	
Geleneksel Türk oyunlarına yönelik etkinliklere gönüllü olarak katılır.	
Sosyal sorumluluk projelerine gönüllü olarak katılır.	
Sözlü edebiyat geleneğinin icra edildiği etkinliklere gönüllü katılır.	
Türk ikram geleneğine uygun bir etkinliđi gönüllü olarak organize eder.	
Üniversite tanıtım fuarlarına gönüllü olarak katılır.	

Kültür aktarımı, bir kültürün başka bir kültüre tek taraflı bir biçimde iletilmesini kapsamaktadır. Kültür aktarımında bir kültür, başka kültüre mensup birine benimsetilmek ve olumlu duygular uyandırmak istenmekte olduğundan kültür aktarımında karşılıklı bir etkileşim değil, tek taraflı bir etkileme amacı söz konusudur. Tablo 2’de görüldüğü gibi Program’daki kazanımlardan 101’i öğrencilere Türk kültürünü aktarmaya yönelik kazanımlardır. Bu kazanımlardan 30’u Türkiye ile ilgilidir. Program’da öğrencilerin Türkiye’nin tarihini,

turizmini, yükseköğretim sistemini vb. öğrenmesi beklenmektedir. Kazanımlardan 4’ü Anadolu ile ilgilidir. 61 kazanım ise Türk kültürü ile ilgilidir. Bu kazanımlarda öğrencilerin Türk yaşantısı, mutfağı, geleneksel sporları, oyunları, sanatları vb. öğrenmesi hedeflenmektedir. 7 kazanım ise uluslararası öğrencilerin Türk kültürüne katılımını kapsamaktadır. Burada öğrencilerin Türk kültürü ile ilgili etkinliklere katılımı amaçlanmaktadır.

Kültürlerarası iletişim temasına ait kazanımlar, Tablo 3’te gösterilmektedir.

Tablo 3. Kültürlerarası İletişim Kapsamındaki Kazanımlar

Kültürlerarası İlişkiyi Açıklamaya Yönelik Kazanımlar	Kültürlerarası ilişkiler konusunda araştırma sonucunda elde ettiği bilgileri paylaşır.
Kültürlerarası İlişkiyi Uygulamaya Yönelik Kazanımlar	Geleneksel Türk sporlarıyla kendi kültürüne özgü sporlar arasında ilişki kurar.
	Geleneksel Türk oyunları ile kendi kültürüne özgü oyunlar arasında ilişki kurar.
	Türklerin günlük alışkanlıklarıyla kendi kültürüne özgü günlük alışkanlıklar arasında ilişki kurar.
	Türk halk bilgisi ile kendi halk bilgileri arasında ilişki kurar.
	Türklerin bayram âdetleriyle kendi kültürüne özgü bayram âdetleri arasında ilişki kurar.
	Türk kültürüne özgü şenlikler ile kendi kültürüne özgü şenlikler arasında ilişki kurar
	Türklerin sözlü edebiyat ürünleriyle kendi kültürüne özgü sözlü edebiyat ürünleri arasında ilişki kurar.
	Türk müziği ile kendi kültürüne özgü müzikler arasında ilişki kurar.
	Türk halk oyunları ile kendi kültürüne özgü halk oyunları arasında ilişki kurar.
	Türk görsel sanatı ile kendi kültürüne özgü görsel sanatlar arasında ilişki kurar.
	Somut örnekler üzerinden kültürlerarası ilişkilendirmeler yapar.

Kültürlerarası iletişim ve pedagoji, farklı kültürlerin karşılaştırılmasını ve ilişkilendirilmesini, benzerlik ve farklılıkların değerlendirilmesini kapsamaktadır. Tablo 3’te görüldüğü gibi Program’daki kazanımlardan 12’si öğrencilerin kültürlerarası iletişim kurmalarına zemin hazırlayacak niteliktedir. “Kültürlerarası ilişkiler konusunda araştırma sonucunda elde ettiği bilgileri paylaşır.” kazanımı kavramsal düzeydeyken diğer 11 kazanım, uluslararası öğrencilerin kendi kültürleriyle Türk kültürünü karşılaştırmalarını, böylece kültürlerarası farkındalık kazanmalarını sağlamayı hedeflemektedir.

Daha önce belirttiğimiz gibi, kültürlerarası iletişim ve pedagojinin amaçlarından en önemlisi farklı kültürler arasındaki çatışmaları ve kutuplaşmayı azaltarak birbirini anlamaya dayalı barışçıl bir diyaloga ve iş birliğine zemin hazırlamaktır. Bu bağlamda çatışma çözümlemesi ve müzakere de kültürlerarası iletişimin başta gelen konularıdır (bk. Galtung, 2009). Kutuplaşmış iletişim, kişinin “kendi düşüncesinin yanlış ve ötekının doğru olduğuna inanmasının mümkün olmadığı” durumda oluşmaktadır. Bu iletişim türünde bir insan topluluğu içerisindeki iletişim, “biz” doğruyuz, “onlar” yanlış retoriğiyle tek tipleştirilir (Arnett, 1986, s. 15-16). Kutuplaşmış iletişim gruplar veya bireyler kendi çıkarlarıyla ilgilenip, diğerlerinin çıkarlarıyla çok az ilgilendiklerinde veya hiç ilgilenmediklerinde başlar ve kaynaklandığı yer, günlük konuşmalardır ve ötekilerin görüşleriyle ve kültürüyle ilgilenilmemesi kültürlerarası iletişimin amaçlarının tersine tek yanlı ve dışlayıcı tutumları işaret eder ve bu, zamanla bizim dışımızdakileri hissedememeye ve farklı olarak gördüğümüz insanların insanlığını yok sayma eğilimine dönüşme potansiyeline sahiptir (Gudykunst, 2015, s. 22). Kutuplaşmış iletişime yol açan önyargılı ve etnik-merkezci bakış açıları kültürel referans çerçevelerini yerinden oynatamamaya dayalıdır ve bu durumu kendi perspektifimizden görme ve kültürel yönden kendimizi başkalarının çerçevelerine yerleştirememeye hâli farklı kültürlerden insanlarla empati kuramama; kendini başkalarının yerine koyarak düşünememe ve davranamama durumu yaratır (Shaules, 2015, s. 130). Kendi kültürünü abartılı bir biçimde yüceltmeye dayalı kültür merkezci bir tutum aynı zamanda gerçekliğin görülmesi önünde önemli bir engel olduğu gibi, kendi eksiklik ve zayıflıklarını kendinden bile gizlemeye çalışan insanların hem kendilerini hem de başkalarını anlamamalarına, anlamamaktan öte yanlış anlamalarına yol açmaktadır (Morin, 2013, s. 68). Diyalojik değil monolojik bir bakış açısı ile kendi kültürüne kapanmak ve onun savunusuna ve tek taraflı tanıtımına girişmek farklı kültürlerle mensup insanlar arasında dostluk ve dayanışmayı artırmaya da hizmet etmeyecektir.

Bu Program’da yer alan öğrenim kazanımlarının çoğunluğu, farklı kültürel kimliklere sahip insanları anlama ve kendimizi onlara anlatma ve böylece birbirimizi anlama ve anlaşma çabasından daha çok onlardan bizim dilimizi ve kültürümüzü öğrenmeleri ve kullanmalarını istemektedir. Bu sonuç, Program’ın birtakım amaçlarıyla örtüşmektedir. Çünkü Program, kültürlerarası iletişimi geliştirmenin yanı sıra Türk kültür ve medeniyetini tanıtmayı da hedeflemektedir. Ne var ki Program’da sınırlı sayıda kazanımın kültürler arasında eşitlik temeline ve karşılıklılığa: karşılıklı etkileşime dayalı bir iletişimi: diyalogu ve empati kurma ve anlama çabasını öne aldığı görülmektedir. Bu ise kültürlerarası iletişim becerilerinin yeterli ölçüde geliştirilememesi sonucunu doğurabilir.

Program’da toplumsal ve kültürel kimlik tanıtımı ve savunusu baskın bir biçimde öne çıkmakta iken paylaşıma, farklılıkların buluşmasına, karşılıklı etkileşim ve anlaşmaya dayalı kültürlerarası iletişim kazanımlarının sayı ve niteliğinin geliştirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda incelemiş olduğumuz Program, kültür aktarımı ve tanıtımını öne almış olduğundan; kültürlerarası iletişimden ziyade, kültürlerarası iletişim çalışmalarının azalmasına çalıştığı kutuplaşmış iletişime daha çok zemin hazırlama ihtimali taşımaktadır. Ayrıca, yoğun kültürlerarası iletişim vurgusuna karşın, kültürlerarası iletişim çalışmalarının hepsinin temel amacı olan kültürlerarası çatışmaların nasıl önleneceği ve yönetilebileceği konusuna yönelik somut önerilerin yer almaması da Program’da geliştirilmesi gereken bir diğer öğedir. Bununla birlikte kültürlerarası iletişim çalışmalarının en önemli alanlarından biri olan kültürlerarası eğitim çalışmalarının (ki bu ders bir kültürlerarası eğitim dersi olduğu iddiasındadır) temel amacının kültürlerarası iletişimi destekleyici ortamların geliştirilmesi olmasına karşın incelediğimiz Program çıktılarında buna ilişkin çalışmaların yeterince göz önünde bulundurulmadığı görülmektedir. Dolayısıyla “Programın Genel Amaçları” bölümünde üstünde önemle durulan kültürlerarası iletişim vurgusunun kazanımlar bölümünde soyut ve zayıf kaldığı ve geliştirilmesi gerektiği görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

“Ortaöğretim Türk Kültürü ve Medeniyeti Dersi Öğretim Programı”nı kültürlerarası iletişim bağlamında incelemeyi amaçlayan bu çalışmada Program’da yer alan kazanımlardan 101’inin kültür aktarımı, 14’ünün kültürel farkındalık ve 12’sinin kültürlerarası iletişimle ilgili olduğu tespit edilmiştir. “Kültür aktarımı” temasıyla ilişkili 101 kazanımda öğrencilerin Türkiye, Anadolu ve Türk kültürü hakkında bilgi sahibi olmaları, Türk kültürüyle ilgili etkinliklere katılmaları amaçlanmıştır. Sadece 12 kazanım, kültürlerarası ilişki, karşılaştırma ve farkındalığı geliştirmeyi doğrudan amaçlamaktadır. Sonuç olarak Program’daki kazanımlarda uluslararası öğrencilerin kendi kültürleriyle Türk kültürünü karşılaştırmalarını ve ilişkilendirmelerini gerektiren kültürlerarası iletişime ilişkin kazanımların sınırlı sayıda yer aldığı, Program’ın temel amacının kültür aktarımı olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle Ortaöğretim Türk Kültürü ve Medeniyeti dersinde uluslararası öğrencileri öncelikle Türk kültürüyle karşılaştırmak amaçlanmaktadır. Bu sonuç, Program’ın genel amaçlarıyla kazanımları arasında birebir örtüşme olmadığını göstermektedir. Çünkü Program’ın genel amaçları daha çok “kültürlerarası iletişim” becerisiyle ilişkiliyken kazanımları ise çoğunlukla “kültür aktarımı”yla ilişkilidir. Program’da “kültürlerarası iletişim” kapsamındaki kazanımların sayısının artırılmasının küresel barış, anlayış ve eşgörüşe katkı sunabileceği düşünülmektedir. Çünkü kültür aktarımına yönelik kazanımlar, öğrencilerin etkin olmasından çok edilgen olmasını koşullar. Oysa asimilasyonist yaklaşımlara karşı çıkan güncel kültürlerarası pedagoji, öğrencilerin kendi kültürüne ve öteki kültürlere etkin bir biçimde katılmasını erekler.

Bu çalışmanın sonuçları Türkçe eğitimi alan yazınında sık sık birbirinin yerine kullanılan “kültür aktarımı” ile “kültürlerarası iletişim” kavramları arasındaki farkı tartışmayı gerekli kılmaktadır. Kültür aktarımı, bir kültürün başka bir kültüre şırına edilmesi şeklinde özetlenebilir. Kültürlerarası iletişim ise, daha önce değinildiği gibi karşılıklı bir etkileşimi imler. Kültür aktarımı, tek taraflı bir ileti sürecidir; aktaran etkin, aktarılan ise edildendir. Kültürlerarası iletişimde ise iletişimin doğası gereği her iki taraf da etkendir. Kültürlerarası iletişim, bir tarafın diğerine kültürünü empoze etmeye çalıştığı bir süreç değildir. Bu bağlamda bir arada yaşama istencinin geliştirilebilmesi için kültür aktarımına değil, kültürlerarası iletişime dayalı bir eğitimin gerçekleştirilmesi gerektiği söylenebilir. Bu bağlamda farklı kültürler hakkında yönlendirilmiş ve yüceltmeye ve promosyona dayalı bilgilerin değil özgür bir iletişimle edinilen bilgilerin kural olarak, toplumlar arasında önyargıların ve bunların neden olduğu çatışmaların azaltılması ile ilişkili olduğu kabul edilmektedir (Allport, 2016, s. 271).

Bu çalışmanın sonuçları doğrultusunda kültürlerarası iletişim ile kültürlerarası rekabet arasındaki farka değinmek de gerekmektedir. Kültürlerarası iletişim, anlama ve anlaşma arayışını içermekteyken kültürlerarası rekabet daha çok yarışma, öne geçme, üstünlük kurma ve kazanmayla ilişkilidir. Bu bağlamda tek yönlü bir kültür aktarımının kültürlerarası rekabeti besleyebileceği, rekabetin ise çatışma doğurabileceğini ya da zaten mevcut olan çatışmaları artırabileceğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla kültürlerarası rekabete dayalı bir eğitimin farklı olanı anlamayı ve uzlaşmayı içermeyeceği açıktır. Bu bağlamda rekabet değil iş birliği, katılım ve temas öne alınmalıdır ki, kültürlerarası eğitim çalışmalarında kişiler ve gruplar rekabet amacıyla bir araya geldiğinde bunun kişi ve gruplar arasında kültürlerarası iletişimin gelişmesine katkıda bulunmadığı sonucuna varılmıştır (bk. Dodd, 1998, s. 168-169 ve Soydaş, 2010, s. 47-48). Bunun yerine iş birliği içinde ortak bir hedefe ulaşmaya çalışmanın bu kişiler ve gruplar arasında iletişimi geliştireceği gibi dayanışmayı da pekiştireceği işaret edilmektedir (Allport, 2016, s. 321). Ortak katılım ve ortak çıkarlar ve hedefler etrafında muhataplarını ve ait oldukları kültürünü kendisi

ve kendi kültürü ile eşit olarak görme esasına dayalı bir bakış açısı (ki biz buna *eşgörü* diyoruz)⁵ kültürlerarası iletişimi geliştirme amacına hizmet etme potansiyeline sahiptir. Daha önce de söylediğimiz gibi, kültürlerarası iletişim özne-nesne, fetheden-fethedilen ilişkisi yerine her tür ilişki ve iletişimde eşitlikçi bir tavra sahip olmayı gerektirir. Ana damar iletişim çalışmalarının retorik becerileri geliştirerek muhatabını ya da hedef kitleyi ikna etmeye odaklı yaklaşımı yerine açık diyalog ve müzakere yoluyla birbirini anlama, ortak anlam üretme ve anlaşmaya-uzlaşmaya çalışma çabası olarak kültürlerarası iletişim kendi kültüründen olmayan yabancıları/ötekini kültürel bir nesne olarak değil, özne olarak algılayabilme becerisine sahip olmayı ön gerektirir.

Kültürlerarası iletişim alanında ilerleme kaybedebilmek ve dolayısıyla farklı kültürlerden gelen insanların birbirilerini daha iyi anlamaları, diyalog kurmaları ve iş birliği yapabilmeleri için kendi kültürel kimliğimizi baskın bir biçimde öne sürmek, tanıtmak ve onun üstünlüklerini savunmak, yerine paylaştığımız ortak insani kimliklerimiz üzerinden yürümeyi tercih etmek gerekir. Kültürlerarası iletişim çalışmalarının temel mottosu *Farklılıklar Arasında Köprü Kurmak* (Gudykunst, 2015) veya *Farklılıklarla Yaşamak* (Kartarı, 2001); farklılıklarla bir arada barış içinde yaşamaktır. Kültürel farklılıklar kabulü, ama bu farklılıkların iletişimimize yönelik olumsuz etkilerinin azaltılmaya çalışılması ve farklı kültürlerle mensup insanların iletişimini çatışmalardan arındırarak sağlıklı bir biçime dönüştürebilmenin yollarını arama çabası kültürlerarası iletişim çalışmalarının en temel amacıdır.

Bu çalışma, “kültürlerarası eğitim nasıl olmalıdır?” sorusunun bir kez daha sorulmasına da zemin hazırlamaktadır. İçinde yaşadığımız küresel ölçekteki sorunlar düşünüldüğünde uygulamaya dayalı bir kültürlerarası iletişim eğitimi, bir kez daha önem kazanmaktadır. Sonuç olarak Ortaöğretim Türk Kültürü ve Medeniyeti Dersi Öğretim Program’ının kültürlerarası iletişim bağlamında gözden geçirilmesi önerilmektedir. Program, kültürlerin etkileşimden beslendiğini, dolayısıyla her kültürün doğası gereği kültürlerarası olduğunu öğrencilere duyumsatarak bir arada, eşgörü içinde yaşama ülküsünü geliştirebilir.

KAYNAKLAR

- Aksoy, Z. (2016). Kültürlerarası iletişim eğitiminde öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık gelişimi özdeğerlendirmeleri üzerine bir inceleme. *Selçuk İletişim Dergisi*, 9(3), 34-53.
- Allport, G. W. (2016). *Önyargının doğası* (Çeviren: Nur Nirven). Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları.
- Arnett, R. C. (1986). *Communication and community*. Southern Illinois University Press.
- Barrett, M (2013). Introduction–Interculturalism and multiculturalism: Concepts and controversies. (Ed. M. Barrett). *Interculturalism and Multiculturalism: Similarities and Differences* içinde, s. 15-42. Council of Europe.
- Bauman, Z. (2020). *Eğitim üzerine: Riccardo Mazzeo ile söyleşi*. (Çeviren: A. E. Pilgir). Ayrıntı Yayınevi.
- Bourse, M. ve Yücel, H. (2021). *Kültürlerarası iletişim, kullanım kılavuzu*. İletişim Yayınları.
- Çağ, H. D. ve Bölükbaş Kaya, F. (2021). Türkçenin yurt dışında yabancı dil olarak öğretimine genel bir bakış. *BUGU Dil ve Eğitim Dergisi*, 2 (1), 74-101.
- Dodd, C. H. (1998) *Dynamics of intercultural communication*. Mc Graw Hill.
- Ekmekçi, Z. ve Aydın Varol, F. B. (2021). Kültürlerarası iletişim bağlamında farklı kimliklerin sinemada temsili: “Bir Adam ve İneği” filmi üzerine bir değerlendirme. *Atatürk İletişim Dergisi*, Özel Sayı, 25-40.

⁵ Hoşgörü (tolerans, müsamaha) önemli olsa da, sonuç itibarıyla bir erdem değil negatif bir nezaket eylemidir ve karşısındaki insanı olduğu gibi kabul etmeyi değil ona tahammül etmeyi esas alan bu kavram karşısındaki kişi ve grupları kendisi ve kendi grubu ile eş görmeye değil, onu kendisinden üstün veya aşağı (hor) görmeye dayalıdır (Allport, 2016: 473). Hoşgörü, hoş gören ve hoş görülen arasında hiyerarşik bir ilişki biçimi olup, eşitliğe dayalı değildir. Bu nedenle biz, karşısındakini kendisinden aşağı ya da üstün olarak görmeye dayalı horgörüyle bitişik bir kavram olan hoşgörü yerine muhatabını ve kültürünü kendisi ve kendi kültürüyle eşit ve eş olarak görme anlamında kullandığımız eşgörü kavramını kullanıyoruz ve bu kavramın kültürlerarası iletişim dâhil her türlü kişisel iletişimde temel esaslardan biri olması gerektiğini düşünüyoruz.

- Galtung, J. (2009) *Çatışmaları aşarak dönüştürmek: çatışma çözümüne giriş* (Çeviren: Havva Kök). Uşak Yayınları.
- Göker, (2022). Kültürel farklılıklar ve iletişim (Ed: İ. Özdemir ve S. Y. Işık). *Kültürlerarası İletişim* içinde (s. 91-124). Siyasal Kitabevi.
- Gudykunst, W. B. (2015) *Farklılıklar arasında köprü kurmak* (Çeviren: Kadir Aşar). Kırmızı Yayınları.
- Hall, E. T. (1959). *The silent language*. Duobledag & Company INC.
- İra, N., Uylas, N., & Erkiş, T. A. (2021). Opinions of school administrators and teachers on intercultural education. *Turkish International Journal of Special Education and Guidance & Counselling (TIJSEG)*, 10(2), 169-183.
- Kanathı, F. (2018). *Düşünsel yolculuklarım*. Akademisyen Yayınevi.
- Kantemur, Z. ve Z. N. Nahya (2022). Kültürlerarası iletişimin bir aracı olarak çokkültürlü ve kültürlerarası eğitim (Ed: İ. Özdemir ve S. Y. Işık). *Kültürlerarası İletişim* içinde (s. 231-252). Siyasal Kitabevi.
- Kartarı, A. (2001) *Farklılıklarla yaşamak: kültürlerarası iletişim*. Ürün Yayınları.
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 170-189.
- Kızıltepe, Z. (2017). İçerik analizi. (Ed. F. N. Seggie ve Y. Bayyurt). *Nitel araştırma yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları* içinde. S. 253-266. Anı Yayıncılık.
- Langer, E. (1989) *Mindfulness*. Reading Ma: Addison-Wesley.
- Mutlu, E. (2017). *İletişim sözlüğü*. Ütopya.
- Morin, E. (2013) *Geleceğin eğitimi için gerekli yedi bilgi* (Çeviren: Hüsnü Dilli). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Nayir, F. ve Sarıdaş, G. (2020). Çokkültürlü eğitim, kültürlerarası eğitim ve kültürel değerlere duyarlı eğitime ilişkin kavramsal bir inceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13 (70), 769-779.
- Nohl, A. M. (2009) *Kültürlerarası pedagoji* (Çeviren: R. Nazlı Somel). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Öcal, D. (2022). Kültürlerarasılık: kavramsal ve kuramsal bir yaklaşım (Ed: İ. Özdemir ve S. Y. Işık). *Kültürlerarası İletişim* içinde (s. 13-36). Siyasal Kitabevi.
- Özdemir, İ. (2011). Kültürlerarası iletişimin önemi. *Folklor/Edebiyat*, 17 (66), 29-38.
- Özdemir, İ. (2022). Kültürlerarası iletişimsizlik sözlüğü. (Ed: İ. Özdemir ve S. Y. Işık). *Kültürlerarası iletişim* içinde (s. 195-230). Siyasal Kitabevi.
- Paul, A. M. (2008). Ethnocentrism. (Ed., R. T. Schaefer) *Encyclopedia of Race, Ethnicity and Society* içinde, 465-467. SAGE Publications.
- Sargut, A. S. (2001) *Kültürlerarası farklılaşma ve yönetim*. İmge Kitabevi Yayınları.
- Shaules, J. (2015) *Kültürlerarası akıl: kültürel bağ, bilişsel ve küresel yaşam* (Çeviren: Emine Tutku Vardağlı). İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınevi.

Soydaş, A. U. (2010) *Kültürlerarası iletişim: farklı kültürel ortamlarda çalışma ve iletişim*. Parşömen.

Sumner, W.G. (1940) *Folkways*. Ginn.

TMV (2022a). Dünyada Maarif. 3.11.2022 tarihinde <https://turkiyemaarif.org/page/2018-DUNYADA-MAARIF-16> adresinden erişilmiştir.

TMV (2022b). Türkiye Maarif Vakfı. 3.11.2022 tarihinde <https://turkiyemaarif.org/page/50-Turkiye-Maarif-Vakfi-12> adresinden erişilmiştir.

TMV (2022c). *İM-Ortaöğretim Türk Kültürü ve Medeniyeti Dersi Öğretim Programı*. Buyruk Matbaa Selefon ve Reklamcılık Hizmetleri.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınevi.